

Державна служба України з надзвичайних ситуацій

Національна академія педагогічних наук України

Департамент освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Інститут інформаційних технологій та засобів навчання НАПН України

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 5

Львів-2017

*А. І. Харчук, О. М. Мартин, канд. екон. наук, доцент, О. В. Міллер,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів*

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У статті в теоретичному та практичному аспекті розглядається проблема реалізації міжпредметних зв'язків у процесі навчання та практичної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Доведено, що міжпредметні зв'язки дають можливість стимулювати навчальну діяльність і сформувати у курсантів (студентів) цілісну картину світосприйняття. Висвітлено окремі питання впровадження міжпредметних зв'язків при вивченні навчальних дисциплін майбутніми фахівцями цивільного захисту.

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, навчальна діяльність, цивільний захист, професійна підготовка.

In the article in a theoretical and practical aspect the problem of realization of intersubject connections is examined in the process of studies and practical preparation of future specialists of civil defense. It has been proved that interdisciplinary links make academic process more effective and make it possible to form an integral idea of student world perception. In the article the separate questions of introduction of intersubject connections are reflected at the study of educational disciplines by the future specialists of civil defense.

Key words: intersubject connections, academic activity, civil defense, professional preparation

В статье в теоретическом и практическом аспекте рассматривается проблема реализации межпредметных связей в процессе учебы и практической подготовки будущих специалистов гражданской защиты. Доказано, что межпредметные связи стимулируют учебную деятельность и дают возможность сформировать у курсантов (студентов) целостную картину мировосприятия. Отражены отдельные вопросы внедрения межпредметных связей при изучении учебных дисциплин будущими специалистами гражданской защиты.

Ключевые слова: межпредметные связи, учебная деятельность, гражданская защита, профессиональная подготовка.

Постановка проблеми. Сьогодні будь-яка галузь чи сфера національної економіки потребує високопрофесійних фахівців. Ефективне функціонування ДСНС України, виконання поставлених завдань передбачає підготовку таких фахівців цивільного захисту, які здатні творчо мислити, вирішувати життєві проблеми, керувати особовим складом у складних умовах надзвичайних ситуацій.

У цьому контексті вища школа в Україні потребує нових підходів до підготовки високопрофесійних фахівців, створення умов для самореалізації особистості. Однією з важливих умов удосконалення навчального процесу є забезпечення органічного взаємозв'язку різних навчальних предметів, що передбачає і ґрунтується на міждисциплінарній інтеграції з використанням системи міжпредметних зв'язків. У таких умовах важливо, щоб курсанти (студенти) не просто вивчали й освоювали матеріал з окремих дисциплін, а вміли оперувати матеріалом кожної дисципліни в інтегрованому зв'язку, що сприятиме активізації їх професійної та пізнавальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі міжпредметних зв'язків в науковій літературі присвячена значна кількість наукових публікацій, зокрема це праці Г.І. Батуріна, С.М. Богомаз-Назарової [1], Н.А. Борисенко, В.Ф. Боярчука, Г.Я. Дутки, В.І. Клочка, М.М. Козяра, М.С. Ковалю, Ю.М. Кузя [4], В.М. Максимова, Л. Мороза [5], Л.Р. Романишиної, Л.О. Соколенко, Л.Ф. Сухойваненко [6], А.В. Хуторського, В. Ягупова [8] та ін. Основні аспекти міжпредметних зв'язків у професійній школі досліджені в монографії Р.С. Гуревича [2]. В сучасній науковій літературі міжпредметні зв'язки почали досліджуватися в контексті вирішення проблеми інтегрованого пізнання.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення і дослідження міжпредметних зв'язків у процесі підготовки фахівців цивільного захисту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжпредметні зв'язки є першим рівнем дидактичної інтеграції навчальних дисциплін, тобто виступають дидактичною передумовою підвищення наукового рівня знань студентів і чинником, що впливає на оптимізацію навчального процесу. Інтеграцію навчання термінологічний словник з педагогіки тлумачить як «відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного, системного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем (тематична інтеграція); це створення інтегрованого змісту навчання – предметів, які об'єднували б в єдине ціле знання зрізних галузей» [3, с.16]. Оскільки всі галузі сучасної науки тісно пов'язані між собою, тому і навчальні дисципліни не можуть бути ізольованими одна від одної, тому відповідно сучасна наука та її розвиток повинна розвиватись за принципом міждисциплінарності. Забезпечення інтеграції у процесі підготовки фахівців цивільного захисту передбачає професійну спрямованість освоєння курсантами (студентами) навчальних дисциплін на основі міжпредметних зв'язків.

На думку В. Ягупова та Н. Півня, «міжпредметні зв'язки – це загальнодидактичне поняття, яке різноманітні міжпредметні зв'язки, які існують у природі, суспільстві, мисленні та фаховій діяльності, системно обґрунтовує на різних рівнях залежно від предмета наукового пізнання та дослідження» [8]. Проте, на наш погляд, з орієнтацією на комплексний підхід до означеної проблеми, тобто не тільки з позицій систематичності, але й орієнтацією на принципи науковості та наочності найповніше визначення міжпредметних зв'язків пропонує С.М. Богомаз-Назарова: «Міжпредметні зв'язки є інтегрувальним елементом, що виявляється у змісті, формах, методах та засобах навчального процесу, який характеризується загальнодидактичними принципами науковості, систематичності, послідовності і доступності, зв'язку теорії з практикою та спеціальними – принцип єдності різноманітного, доповненості та результативності [1, с. 72].

Актуальність міжпредметних зв'язків полягає в тому, щоб курсанти (студенти) не просто отримували знання з окремих дисциплін, а вміли користуватися апаратом кожної дисципліни в інтегрованому зв'язку для активізації їх пізнавальної та професійної діяльності. Такий підхід є дуже важливим в процесі підготовки висококваліфікованих фахівців цивільного захисту, оскільки вони працюватимуть у екстремальних ситуаціях і потребують належних знань і умінь стосовно запобігання виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків. Міжпредметні зв'язки є особливо актуальними для реалізації компетентнісного підходу у навчальному процесі, оскільки формування компетенцій майбутніх фахівців цивільного захисту здійснюється не однією, а багатьма навчальними дисциплінами програми підготовки фахівця конкретного напрямку підготовки. Міжпредметні зв'язки сприяють формуванню всебічно розвинутої особистості випускника вищого навчального закладу, який усвідомлює взаємозв'язки між навчальними дисциплінами, зокрема корисність синтезу гуманітарних дисциплін та дисциплін професійної та практичної підготовки.

Функціями міжпредметних зв'язків, на наш погляд, є:

- 1) освітня – за допомогою міжпредметних зв'язків набуваються знання, які характеризуються системністю, глибиною і гнучкістю;
- 2) виховна – міжпредметні зв'язки сприяють вихованню особистості, розуміння ролі знань у процесі підготовки фахівців, прагнення до опанування новими знаннями;
- 3) розвиваюча – розвиває системне та творче мислення курсантів (студентів);
- 4) дидактична – використання в навчальному процесі засобів, форм, прийомів та методів, які спрямовані на інтеграцію знань, умінь та навичок;
- 5) формувальна – формуються такі предметні уміння, які є основою засвоєння інтегрованих умінь та якостей;
- 6) психологічна – створюється сприятливий мікроклімат, в результаті чого виникає інтерес до вивчення матеріалу та прагнення до опанування нових знань [6, с. 107];
- 7) мотиваційна – формується позитивна мотивація навчальної діяльності курсантів (студентів), яка сприяє активізації процесу навчання.

Повноцінна реалізація цих функцій міжпредметних зв'язків при підготовці фахівців цивільного захисту, на наш погляд, можлива за умови, що, по-перше, постійно відбувається зростання інтересу до майбутньої професії при вивченні курсантом (студентом) кожної дисципліни, що входить в навчальний план підготовки фахівця; по-друге, при викладанні навчальних дисциплін використовуються методи особистісно орієнтованого навчання, спрямовані на активізацію розумової діяльності курсантів (студентів) та ґрунтовне засвоєння знань; по-третє, постійно впроваджуються інноваційні індивідуально орієнтовані інтегративні методики, спрямовані на формування високого рівня знань як основної умови набуття професійної компетентності фахівців цивільного захисту.

Головними умовами реалізації міжпредметних зв'язків на основі інтегрованого підходу, на наш погляд, є:

- 1) чітка обґрунтована професійна спрямованість навчання;
- 2) взаємне узгодження навчальних програм різних дисциплін і виділення міжпредметних знань та відповідних тем навчальних курсів;
- 3) використання педагогічних інноваційних технологій навчання;
- 4) ознайомлення викладачів зі змістом навчальних програм і навчальних підручників суміжних дисциплін;
- 5) узгодженість навчальних планів і програм із навчально-методичною документацією;
- 6) спільна методична робота викладачів шляхом взаємовідвідування занять, планування реалізації міжпредметних зв'язків, систематичність їх здійснення;
- 7) діагностика мотивації навчальної діяльності студентів та педагогічної діяльності викладачів [5].

Міжпредметні зв'язки найпростіше реалізувати при вивченні споріднених дисциплін. Наприклад, при викладанні дисципліни «Економіка пожежної безпеки» необхідно ув'язати матеріал із дисципліною «Основи економічної теорії», при цьому слід звернути увагу на те, що економічні процеси в суспільстві відбуваються під впливом об'єктивних економічних законів. Викладаючи курс «Організація управління діяльністю органів та підрозділів цивільного захисту», по-перше, необхідно звернути увагу курсантів (студентів) на те, що практична організація базується на законодавчих і нормативних актах, які вивчалися в дисципліні «Правознавство та правові основи цивільного захисту», а по-друге, при вивченні дисципліни необхідно акцентувати, що мова йде про вирішення завдань оперативно-службової діяльності і управлінських завдань з використанням таких важливих понять, як «правові аспекти управління єдиною системою цивільного захисту», «сили і засоби цивільного захисту», «надзвичайна ситуація», «потенційно небезпечні об'єкти» тощо, які використовувались і з'ясовувались при вивченні споріднених дисциплін.

Використання міжпредметних зв'язків сприяє інтенсифікації навчального процесу, запобігає перевантаженню курсантів (студентів) навчальним матеріалом, оскільки ліквідує дублювання матеріалу.

Разом із тим, міжпредметні зв'язки повинні реалізуватися при виконанні курсантами (студентами) курсових і дипломних робіт. Так, виконання дипломної роботи суттєво підвищує її якість на основі використання і реалізації міжпредметних зв'язків як в рамках споріднених предметів, так і предметів різних кафедр. Тематика дипломних робіт з професійної підготовки та структура самої дипломної роботи повинна бути побудована таким чином, щоб в дипломній роботі було передбачено статистичний аналіз надзвичайних ситуацій, моделювання надзвичайних ситуацій та їх наслідків, опрацювання і використання графічного матеріалу, обчислення економічного ефекту запропонованих в дипломній роботі заходів тощо.

Сьогодні використання міжпредметних зв'язків при підготовці фахівців цивільного захисту відбувається в загальноосвітньому інформаційному середовищі, яке дає можливість забезпечити нову якість підготовки фахівців. З цією метою у вищому навчальному закладі необхідно постійно вдосконалювати матеріально-технічну базу, формувати повноцінну електронну бібліотеку підручників і навчальних посібників, розвивати віртуальний університет, використовувати інноваційні методики навчання.

Подальше вдосконалення і використання міжпредметних зв'язків повинно бути спрямоване на те, щоб мета навчання курсанта (студента) співпадала з цілями діяльності фахівця цивільного захисту. Відповідно це дозволяє ув'язати потреби діяльності фахівця з потребами його підготовки, відбиваючи дві складові процесу навчання за фахом: зовнішню складову, що відбиває мету діяльності фахівця, і внутрішню, яка відбиває мету підготовки фахівця до діяльності [4, с. 75].

Висновки. Таким чином, реалізація та використання міжпредметних зв'язків при викладанні навчальних курсів для майбутніх фахівців цивільного захисту сприяє кращому засвоєнню матеріалу з орієнтацією професійного спрямування, розвитку особистості курсанта (студента) і його світогляду, дозволяє підвищити мотивацію студентів до вивчення відповідних навчальних дисциплін, активізує пізнавальну діяльність курсантів (студентів) на заняттях та полегшує розуміння ними навчального матеріалу. В результаті формується кваліфікований майбутній фахівець, що відповідає вимогам сучасного суспільства. Подальше комплексне дослідження проблеми міжпредметних зв'язків сприятиме оптимізації навчального процесу та удосконалення підготовки фахівця цивільного захисту з високим рівнем професійних знань, умінь та навичок.

Список літератури:

1. Богомаз-Назарова С. М. Міжпредметні зв'язки як дидактична умова підвищення якості підготовки майбутніх учителів / С. М. Богомаз-Назарова // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2012. – Вип. 36. – С. 69-73.
2. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах / Р. С. Гуревич. – К. : Вища школа, 1998. – 229 с.
3. Короткий термінологічний словник з педагогіки / Укладач С. Г. Мельничук. – Кіровоград, 2004. – 34 с.
4. Кузь Ю. М. Склад, структура і зміст компонентів моделі міжпредметних зв'язків при навчанні курсантів дисциплінам прикордонного контролю / Ю. М. Кузь // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2012. – № 37. – С. 74-80.
5. Мороз Л. Роль міжпредметних зв'язків у формуванні мотивації навчальної діяльності студентів / Л. Мороз [Електронний ресурс] // Теорія та методика управління освітою. – 2013. – № 10. – Режим доступу : http://www.nbu.v.gov.ua/UJRN/ttmo_2013_10_24.
6. Сухойваненко Л. Ф. Функції міжпредметних зв'язків у навчанні майбутніх учителів математики / Л. Ф. Сухойваненко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 3. – 2014. – Вип. 13. – С. 105-110.
7. Харчук А. І. Шляхи реалізації міжпредметних зв'язків в процесі підготовки фахівців для підрозділів МНС України / А. І. Харчук // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2008. – № 2. – С. 64-67.
8. Ягупов В. Методологічні та теоретичні проблеми забезпечення міжпредметних зв'язків у підготовці фахівців технічного профілю / В. Ягупов, Н. Півень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.v.gov.ua/portal/soc_gum/Pipo/2010_26-27/10yvvtts.pdf.